

Σημειώσεις Κοινωνιολογίας

Για τις Κατατακτήριες Εξετάσεις Κοινωνικής
Εργασίας

Πανεπιστημιακά Φροντιστήρια SYNELIXIS

26

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ενότητα	Σελίδα
Η λογική της επιστήμης	1
Συλλογή στοιχείων και δεδομένων	1
Δεοντολογία της έρευνας	1
Αξιολογικά ελεύθερη κοινωνιολογία	2
Στοιχεία διεξαγωγής ερευνητικής διαδικασίας	2
Πολλαπλές μέθοδοι συλλογής στοιχείων	3
Πολιτισμική ολοκλήρωση	4
Εθνοκεντρισμός	5
Πολιτικός σχετικισμός	5
Κοινωνική δομή	5
Κοινωνική θέση	6
Ρόλοι	6
Ομάδες	6
Θεσμοί	7
Κοινωνίες	7
Γινόμαστε κοινωνικά όντα χάρη στη κοινωνικοποίηση	7
Μικροθεωρίες	8
Εαυτός και κοινωνικοποίηση	13
Ο κατοπτρικός εαυτός	13
Ο γενικευμένος άλλος	13
Διαχείριση της εντύπωσης	14
Η κοινωνικοποίηση στο πλαίσιο του κύκλου ζωής	14
Ομάδες και ομαδικές σχέσεις	16
Πρωτογενείς και δευτερογενείς ομάδες	16
Ομάδες αναφοράς	19
Η δυναμική των ομάδων	21
Μέγεθος της ομάδας	21
Ηγεσία	22
Είδη τυπικών οργανώσεων	23
Γραφειοκρατία: Μια λειτουργική προσέγγιση των οργανώσεων	25
Χαρακτηριστικά των γραφειοκρατιών	27
Προβλήματα της γραφειοκρατίας	28
Δυσλειτουργίες της γραφειοκρατίας	29
Η γραφειοκρατία είναι ένα ιδεατό μοντέλο	30
Η προσέγγιση των συγκρούσεων και της διαντίδρασης	31
Η προσέγγιση των συγκρούσεων	32
Η προσέγγιση της συμβολικής διαντίδρασης	33
Μια σύνθεση των εναλλακτικών προσεγγίσεων	34
Κοινωνική διαστρωμάτωση	35

Ενότητα	Σελίδα
Τύποι κοινωνικής διαστρωμάτωσης	36
Ανοιχτά και κλειστά συστήματα	36
Η θεωρία του λειτουργισμού για τη διαστρωμάτωση	42
Η θεωρία των συγκρούσεων για τη διαστρωμάτωση	45
Αξιολόγηση της προσέγγισης των συγκρούσεων	47
Εθνοτικές ομάδες	48
Η φυλή ως κοινωνική κατασκευή	49
Μειονοτικές ομάδες	50
Προκατάληψη και κοινωνικές διακρίσεις	51
Προκατάληψη	51
Κοινωνική Ψυχολογία	52
Κοινωνική δομή	53
Η προσέγγιση του λειτουργισμού	58
Η προσέγγιση των συγκρούσεων	58
Η προσέγγιση της διαντίδρασης	58
Νομικο- ορθολογική εξουσία	59
Αλλαγές στην εργασία	62
Η σημασία του ελέγχου	64
Εργασιακή ικανοποίηση και εργασιακή αλλοτρίωση	65
Αλλοτρίωση και έλλειψη δύναμης	66
Μαρξ και Ντίρκαϊμ	66
Τα αίτια της κοινωνικής αλλαγής	69
Διάχυση	72
Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας	72
Προσεγγίσεις για την κοινωνική αλλαγή	74
Εξελικτικές προσεγγίσεις	74
Κυκλικές προσεγγίσεις	76
Λειτουργικές προσεγγίσεις	77
Συγκρουσιακές προσεγγίσεις	78
Συλλογική συμπεριφορά	79
Μορφές συλλογικής συμπεριφοράς	80
Προϋποθέσεις της συλλογικής συμπεριφοράς	84
Δομική συντελεστικότητα	85
Δομική ένταση	85
Ανάπτυξη και διάδοση μιας γενικευμένης πεποίθησης	85
Επιταχυντικοί παράγοντες	86
Κινητοποίηση των συμμετεχόντων	86
Λειτουργία του κοινωνικού ελέγχου	86
Αξιολόγηση του μοντέλου της προστιθέμενης αξίας	87
Ερμηνείες της συμπεριφοράς του πλήθους	87
Θεωρία της μετάδοσης	87
Θεωρία της σύγκλισης	88
Η θεωρία της ανάδυσης κανόνων	88
Αξιολόγηση των προσεγγίσεων	89
Κοινωνικά κινήματα	89

Ενότητα	Σελίδα
Προσεγγίσεις που εστιάζουν στην αποστέρωση	90
Προσεγγίσεις που εστιάζουν στην κινητοποίηση των πόρων	91
Τύποι κοινωνικών κινημάτων	93
Κοινωνική επανάσταση	94
Τρομοκρατία	95
Η τρομοκρατία ως θέαμα για τα ΜΜΕ	96
Τρομοκράτες και κοινωνική αλλαγή	96
Μελλοντικές προοπτικές	97
Τα βασικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας	102
Πρότυπα της κοινωνίας ως σύστημα	104
Η δομή του πληθυσμού	110
Μετανάστευση	111
Η κοινωνική δυναμική του πληθυσμού	115
Ομάδες, κοινότητες, οικισμοί	124
Κοινότητα και εδαφικότητα	126
Ο τρόπος που νοείται και βιώνεται ο χρόνος στην μεγαλούπολη έχει ορισμένες συνέπειες	134
Οικογένεια, γάμος και συγγένεια	136
Η συγγένεια	138
Τα είδη της συγγένειας	141
Η συγγένεια και η συγκρότηση της οικογένειας	144
Η οικογένεια και η συγγένεια στη σύγχρονη κοινωνία	145
Η οικογένεια ως σύστημα εξουσιαστικών σχέσεων	148
Η οικογένεια ως μηχανισμός κοινωνικής αναπαραγωγής	150
Η οικογένεια ως οικονομικό σύστημα	152
Οικονομία και κοινωνία	154
Το κεφάλαιο, το εμπόρευμα και το χρήμα	160
Ο τριτογενής τομέας της παραγωγής	162
Η εργασία και ο καταμερισμός της	163
Ο καταμερισμός της εργασίας και η κάμψη της κοινωνικής συνοχής	164
Οικονομία και κοινωνία	170
Κοινωνικό και Κοινωνιολογικό πρόβλημα	175
Κοινωνική σχετικότητα της απόκλισης	176
Κοινωνιολογικές οπτικές της αποκλίνουσας συμπεριφοράς	178
Η θεωρία της πολιτισμικής μεταβίβασης	181
Θεωρίες Συναίνεσης	181
Η θεωρία της ετικέτας	184

Πρόλογος

Οι σημειώσεις αυτές αποτελούν μια συμπύκνωση της ύλης των Κατατακτηρίων Εξετάσεων Κοινωνικής Εργασίας στο μάθημα της Κοινωνιολογίας. Βασίζονται στο σύγγραμμα Κοινωνιολογία, οι βασικές αρχές, των Μ. Hughes, C. Kroehler, εκδ. Κριτική.

Οι θεματικές εξέτασης του μαθήματος είναι

- Η Επιστήμη της Κοινωνιολογίας- Μικροκοινωνιολογία-Μακροκοινωνιολογία
- Η εξέλιξη της Κοινωνιολογίας –Θεμελιωτές
- Σύγχρονη Κοινωνιολογική θεωρία
- Κοινωνική δομή
- Κοινωνική θέση
- Ρόλοι-ομάδες-θεσμοί - κοινωνίες
- Κοινωνική έρευνα-μέθοδοι και τεχνικές
- Κοινωνικοποίηση (ορισμός-θεωρίες-φορείς)
- Κοινωνική απόκλιση, κοινωνικός έλεγχος
- Κοινωνικές οργανώσεις (δυναμική των ομάδων-γραφειοκρατία)
- Κοινωνική διαστρωμάτωση (κοινωνική κινητικότητα-φτώχεια-ανισότητα)
- Φυλετικές-εθνοτικές ανισότητες-κοινωνικές διακρίσεις
- Εξουσία και κράτος (πολιτική εξουσία-ισχύς)
- Κοινωνική αλλαγή-συλλογική συμπεριφορά-κοινωνικά κινήματα

Εκ μέρους της συγγραφικής ομάδας

Πανεπιστημιακά Φροντιστήρια SYNELIXIS,

Χαρ. Τρικούπη 45, 10681 Αθήνα, τ. 2107780514, url: www.synelixis.net,
info@synelixis.net

Η λογική της επιστήμης

Η κοινωνιολογία είναι κοινωνική επιστήμη. Η επιστήμη θεωρεί ότι κάθε γεγονός ή πράξη είναι αποτέλεσμα κάποιας προηγούμενης αιτίας, δηλαδή ότι οι σχέσεις αιτίου — αιτιατού είναι κυρίαρχες στο σύμπαν. Τα αίτια και τα αποτελέσματά τους είναι παρατηρήσιμα και μετρήσιμα. και οι κοινωνιολόγοι αναζητούν συσχετίσεις μεταξύ μεταβλητών για να το επιτύχουν.

Συλλογή στοιχείων και δεδομένων

Οι κοινωνιολόγοι έχουν στη διάθεσή τους τέσσερις βασικές τεχνικές για τη συλλογή στοιχείων: το πείραμα, την κοινωνική έρευνα, την παρατήρηση και την αρχειακή έρευνα. Στην περίπτωση του πειράματος, οι ερευνητές εργάζονται με μια πειραματική ομάδα και μια ομάδα ελέγχου για να ελέγξουν τις επιπτώσεις που έχει μια ανεξάρτητη μεταβλητή σε κάποια εξαρτημένη.

Στην κοινωνική έρευνα, οι βασικές τεχνικές που χρησιμοποιούν οι κοινωνιολόγοι είναι η συνέντευξη και τα ερωτηματολόγια με τη χρήση τυχαίων ή στρωματοποιημένων τυχαίων δειγμάτων. Η παρατήρηση μπορεί να πάρει τη μορφή της συμμετοχικής παρατήρησης και της διακριτικής παρατήρησης Άλλες τεχνικές είναι επίσης η αρχειακή έρευνα και η φεμινιστική μεθοδολογία.

Μελετώντας από κοντά τα βήματα της επιστημονικής μεθόδου: Η επιστημονική μέθοδος περιλαμβάνει την επιλογή ενός προβλήματος επιδεκτικού στην έρευνα, την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, το σχηματισμό της υπόθεσης, τη δημιουργία ενός εν δυνάμει ορισμού, την επιλογή της ερευνητικής μεθόδου, τη συλλογή και ανάλυση των στοιχείων και τη διατύπωση των συμπερασμάτων.

Δεοντολογία της έρευνας

Οι κοινωνιολόγοι οφείλουν στην έρευνά τους να τηρούν τους κανόνες δεοντολογίας που ορίζει ο κλάδος. Έχουν υποχρέωση να μην εκθέτουν τους ερωτώμενους σε σοβαρούς κινδύνους και βλάβες που απορρέουν από τη συμμετοχή τους στην έρευνα, καθώς και να προστατεύουν τα δικαιώματα και την αξιοπρέπειά τους.

Επειδή η κοινωνιολογική γνώση είναι εν δυνάμει μια μορφή οικονομικής και πολιτικής εξουσίας, οι κοινωνιολόγοι οφείλουν να είναι, ιδιαίτερα προσεκτικοί και να προστατεύουν την επιστήμη που υπηρετούν, τους ανθρώπους που μελετούν και διδάσκουν, αλλά και την ίδια την κοινωνία από καταχρήσεις που μπορεί να συνδέονται με την επαγγελματική τους πρακτική.

Αξιολογικά ελεύθερη κοινωνιολογία

Η άποψη του Μαξ Βέμπερ ότι οι κοινωνιολόγοι δεν πρέπει να αφήνουν τις προσωπικές τους προκαταλήψεις να επηρεάζουν τη διεξαγωγή της επιστημονικής έρευνας.

Στοιχεία διεξαγωγής ερευνητικής διαδικασίας

Ανεξάρτητη μεταβλητή: Η μεταβλητή που προκαλεί κάποιο αποτέλεσμα στο πλαίσιο ενός πειράματος.

Αρχειακή έρευνα: Η χρήση των διαθέσιμων αρχείων που δημιούργησαν ή διατηρούν οργανισμοί ανεξάρτητοι από τον ερευνητή.

Δευτερογενής ανάλυση στοιχείων: Ανάλυση στοιχείων που έχουν συλλέξει άλλοι.

Διακριτική παρατήρηση: Τεχνική στην οποία οι ερευνητές παρατηρούν τις δραστηριότητες των ανθρώπων χωρίς να παρεμβαίνουν ή να συμμετέχουν οι ίδιοι σε αυτές.

Εν δυνάμει λειτουργικός ορισμός: Ένας ορισμός που αναπτύσσεται προκειμένου αφηρημένες έννοιες να πάρουν μορφή που επιτρέπει την ποσοτική μέτρηση τους.

Εξαρτημένη μεταβλητή: Η μεταβλητή που επηρεάζεται στο πλαίσιο ενός πειράματος.

Μεταβλητή: Μια έννοια η οποία μπορεί να αποκτήσει διαφορετικές τιμές. Οι επιστήμονες χρησιμοποιούν αυτόν τον όρο μια να αναφερθούν σε κάτι το οποίο πιστεύουν ότι επηρεάζει (ή επηρεάζεται από) κάτι άλλο.

Ομάδα ελέγχου: Η ομάδα που λειτουργεί ως ουδέτερο πρότυπο με βάση το οποίο μπορούν να μετρηθούν στη συνέχεια οι μεταβολές στην πειραματική ομάδα.

Πείραμα: Τεχνική στην οποία οι ερευνητές δουλεύουν με δύο ομάδες πανομοιότυπες σε όλα τα σχετικά με την έρευνα χαρακτηριστικά τους: Στη

συνέχεια εισάγουν μια διαφορά· στη μία μόνον ομάδα. Η διαδικασία αυτή επιτρέπει στους ερευνητές να ελέγξουν τις συνέπειες μιας ανεξάρτητης μεταβλητής πάνω σε μια εξαρτημένη μεταβλητή.

Πειραματική ομάδα: Στο πλαίσιο ενός πειράματος είναι η ομάδα στην οποία εισάγουν οι ερευνητές κάποια αλλαγή.

Στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία: Μέθοδος δειγματοληψίας στην οποία οι ερευνητές διαιρούν τον πληθυσμό σε σχετικές κατηγορίες και στη συνέχεια παίρνουν ένα τυχαίο δείγμα από την καθμία.

Συμμετοχική παρατήρηση: Τεχνική στην οποία οι ερευνητές συμμετέχουν στις δραστηριότητες των ανθρώπων που παρατηρούν.

Συσχέτιση: Η μεταβολή του μεγέθους μιας μεταβλητής συνδέεται με τη μεταβολή του μεγέθους της άλλης μεταβλητής.

Τυχαίο δείγμα: Μέθοδος δειγματοληψίας κατά την οποία οι ερευνητές συγκροτούν το δείγμα μια απολύτως τυχαία επιλογή, ώστε όλα τα μέλη του συνολικού πληθυσμού να έχουν την ίδια πιθανότητα να συμπεριληφθούν στο δείγμα.

Τυχαία συσχέτιση: Όταν η προφανής σχέση ανάμεσα σε δύο μεταβλητές οφείλεται στην ύπαρξη μιας τρίτης μεταβλητής, η οποία επηρεάζει τις αρχικές.

Υπόθεση: Μια πρόταση η οποία μπορεί στη συνέχεια να ελεγχθεί προκειμένου να διαπιστωθεί η εγκυρότητα της.

Πολλαπλές μέθοδοι συλλογής στοιχείων

Για τη συλλογή των στοιχείων τους οι κοινωνιολόγοι χρησιμοποιούν συχνά πολλαπλές μεθόδους που ενίοτε διαφέρουν ριζικά μεταξύ τους. Η χρήση πολλαπλών μεθόδων, κάθε μία με τα δικά της ισχυρά σημεία και τις δικές της αδυναμίες μπορεί να μας δώσει μία πιο σφαιρική απάντηση στο ερώτημα της έρευνάς μας. Οι διαφορετικές μέθοδοι εξηγούν διαφορετικές όψεις της ίδιας πραγματικότητας, όπως απέδειξε σε μία έρευνα της η Πέγκυ Θουά. Η ερμηνεία των ευρημάτων μιας έρευνας μπορεί να γίνει με διαφορετική μέθοδο από αυτή που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των στοιχείων. Συγκεκριμένα στην έρευνα που έκανε για το άγχος και τα ψυχολογικά του συμπτώματα η απλή καταγραφή

του μέσου επιπέδου άγχους που συνδέεται με τον κάθε στρεσογόνο παράγοντα δεν ήταν αρκετή. Η Θουά έπρεπε να γνωρίζει και το συγκεκριμένο πλαίσιο εκδήλωσης του κάθε είδους άγχους. Ένα διαζύγιο για παράδειγμα μπορεί να συντρίψει έναν άνθρωπο και να ανακουφίσει κάποιον άλλον, ανάλογα με τη συγκεκριμένη κατάσταση του καθενός. Μόνο με την ποιοτική ανάλυση των στοιχείων η οποία περιλαμβάνει εκτενή σχόλια από συνεντεύξεις με τα υποκείμενα της μελέτης μπόρεσε η Θουά να ερμηνεύσει τα στοιχεία της με ακρίβεια.

Ορισμένες διαστάσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς είναι κρυφές οπότε η διερεύνηση τους προϋποθέτει μη παραδοσιακές μεθόδους. Για παράδειγμα τα στοιχεία για τις κατασχέσεις ναρκωτικών, την αναζήτηση θεραπείας σε κέντρα απεξάρτησης και τους θανάτους λόγω ναρκωτικών όπως και οι αυτό αναφορές για τη χρήση ναρκωτικών εμφανίζουν ασυνέπειες και χαρακτηρίζονται από μειωμένη αξιοπιστία. Θέλοντας να υπολογίσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τη χρήση κοκαΐνης ευρωπαϊοί ερευνητές ανέλυσαν χαρτονομίσματα για να ανιχνεύσουν ίχνη κοκαΐνης που έφτασαν σε αυτούς μέσω του αποχετευτικού συστήματος. Τα αρχικά αποτελέσματα έδειξαν ότι η χρήση κοκαΐνης στη Γερμανία και την Ιρλανδία είναι πολύ πιο διαδεδομένη σε σχέση με τα ευρήματα των παραδοσιακών ερευνητικών μεθόδων.

Τα καθολικά πολιτισμικά στοιχεία είναι τυποποιημένες και επαναλαμβανόμενες πτυχές της ζωής που εμφανίζονται σε όλες τις κοινωνίες. Ο πολιτισμός είναι το άθροισμα των λύσεων που δίνονται στα προβλήματα τα οποία θέτουν η ανθρώπινη βιολογία και η κοινή ανθρώπινη κατάσταση.

Πολιτισμική ολοκλήρωση

Τα διάφορα επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν έναν πολιτισμό συνήθως συγκροτούν ένα λογικό και αρμονικό σύνολο. Για παράδειγμα, οι κοινωνίες που θεωρούν σημαντικό το αγαθό της καθολικής εκπαίδευσης διαθέτουν συνήθως σχετικά πρότυπα και νόμους που επιβάλλουν την υποχρεωτική εκπαίδευση, της τη μορφή συλλογικής δραστηριότητας, και δημιουργούν έναν εκφραστικό συμβολισμό που μεταδίδει τις αξίες της εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών

φορέων.

Εθνοκεντρισμός

Τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας μας ριζώνουν τόσο βαθιά μέσα μας, που μας είναι δύσκολο να φανταστούμε εναλλακτικούς τρόπους ζωής. Αξιολογούμε τη συμπεριφορά των άλλων ομάδων με τα πρότυπα του δικού μας πολιτισμού, ένα φαινόμενο το οποίο οι κοινωνιολόγοι ονομάζουν εθνοκεντρισμό.

Πολιτισμικός σχετικισμός

Στη μελέτη άλλων πολιτισμών πρέπει να εξετάζουμε τη συμπεριφορά υπό το πρίσμα των αξιών, των πεποιθήσεων και των κινήτρων στο πλαίσιο του εκάστοτε πολιτισμού, μια προσέγγιση που ονομάζεται πολιτισμικός σχετικισμός.

Υποκουλτούρες και αντικουλτούρες: Η πολιτισμική ποικιλότητα παίρνει τη μορφή που έχουν οι υποκουλτούρες. Όταν τα πρότυπα, οι αξίες και οι τρόποι ζωής μιας υποκουλτούρας έρχονται σε σύγκρουση με αυτά της ευρύτερης κοινωνίας, συγκροτούν μια αντικουλτούρα.

Κοινωνική δομή

Οι σχέσεις των ανθρώπων χαρακτηρίζονται από την κοινωνική διευθέτηση, την οποία οι κοινωνιολόγοι ορίζουν ως κοινωνική δομή — πρόκειται για τη συνύφανση των αλληλεπιδράσεων κάτι των σχέσεων των ανθρώπων με επαναλαμβανόμενο και σταθερό τρόπο.

Η κοινωνική δομή εξασφαλίζει μια ιδιότητα οργάνωσης και σταθερής εστίασης στις ομαδικές μας εμπειρίες και μας επιτρέπει να επιτυγχάνουμε τους κοινωνικούς μας στόχους. Για τους κοινωνιολόγους, η κοινωνική δομή είναι ένα κοινωνικό γεγονός του είδους που περιέγραψε ο Durkheim. Τα κοινωνικά γεγονότα τα βιώνουμε ως εξωγενείς, ανεξάρτητες πραγματικότητες που αποτελούν μέρος του αντικειμενικού μας περιβάλλοντος. Συνεπώς οι κοινωνικές δομές θέτουν όρια στη συμπεριφορά μας και ωθούν τις πράξεις μας προς

συγκεκριμένες κατευθύνσεις.

Κοινωνική θέση

Η κοινωνική θέση αντιπροσωπεύει τη θέση του ατόμου μέσα σε μια ομάδα ή κοινωνία. Μέσω των κοινωνικών θέσεων μπορούμε να εντοπίσουμε τους άλλους στις διάφορες κοινωνικές δομές. Ορισμένες κοινωνικές θέσεις μάς αποδίδονται, είναι οι δοτές κοινωνικές θέσεις. Άλλες κοινωνικές θέσεις τις εξασφαλίζουμε με βάση την ατομική επιλογή και τον ανταγωνισμό, οπότε πρόκειται για κατακτημένες κοινωνικές θέσεις. Η κοινωνική θέση που έχει μεγάλη βαρύτητα στις σχέσεις του ατόμου με τους άλλους ανθρώπους ονομάζεται δεσπόζουσα κοινωνική θέση.

Ρόλοι

Κάθε κοινωνική θέση συνοδεύεται από ένα σύνολο πολιτισμικά καθορισμένων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, τα οποία οι κοινωνιολόγοι ονομάζουν ρόλο.

Ο ρόλος είναι η προσδοκώμενη συμπεριφορά, την οποία συνδέουμε με κάποια κοινωνική θέση. Η επιτέλεση των ρόλων είναι η πραγματική συμπεριφορά του ατόμου που κατέχει κάποια κοινωνική θέση.

Εξωτερική σύγκρουση ρόλων έχουμε όταν τα άτομα έρχονται αντιμέτωπα με αντικρουόμενες προσδοκίες οι οποίες απορρέουν από το γεγονός ότι έχουν ταυτόχρονα δυο ή περισσότερες κοινωνικές θέσεις. Εσωτερική σύγκρουση ρόλων συμβαίνει όταν τα άτομα διαπιστώνουν ότι οι απαιτήσεις ενός ρόλου είναι, ασυμβίβαστες μεταξύ τους.

Ομάδες

Οι κοινωνικές θέσεις και οι ρόλοι αποτελούν την πρώτη ύλη για την κατασκευή πιο ολοκληρωμένων κοινωνικών δομών, όπως οι ομάδες δύο ή περισσότερων ανθρώπων. Οι ρόλοι συνδέουν τα άτομα με κοινωνικές σχέσεις. Όταν οι σχέσεις αυτές διαρκούν στο χρόνο, πολλές φορές τους αποδίδουμε συλλογικές ιδιότητες. Οι κοινωνιολόγοι διακρίνουν τις κοινωνικές ομάδες από τα κοινωνικά σύνολα και τις κοινωνικές κατηγορίες.

Θεσμοί

Οι θεσμοί είναι οι κύριες κοινωνικές δομές που οργανώνουν, διευθύνουν και εκτελούν τις ζωτικές λειτουργίες της κοινωνίας. Κάθε θεσμός στηρίζεται σε κάποια τυποποιημένη λύση για ένα σύνολο προβλημάτων και περιλαμβάνει πολιτισμικά πρότυπα αλλά και το στοιχείο της κοινωνικής δομής.

Κοινωνίες

Οι κοινωνίες αποτελούν τον πιο ολοκληρωμένο και περίπλοκο τύπο κοινωνικής δομής του σύγχρονου κόσμου. Χάρη στον κοινό πολιτισμό, τα μέλη μιας κοινωνίας διαθέτουν κατά κανόνα παρόμοιες αξίες και πρότυπα, αλλά και μια κοινή γλώσσα. Μια διαδεδομένη προσέγγιση κατηγοριοποιεί τις κοινωνίες βάσει του τρόπου με τον οποίο τα μέλη τους καλύπτουν τις ζωτικές τους ανάγκες: σε θρησκευτικές και συλλεκτικές κοινωνίες, φυτοκαλλιεργητικές κοινωνίες, αγροτικές κοινωνίες, βιομηχανικές κοινωνίες και μεταβιομηχανικές κοινωνίες. Μια άλλη προσέγγιση προκρίνει τη διάκρισή τους ανάμεσα σε παραδοσιακές και σύγχρονες.

Γινόμαστε κοινωνικά όντα χάρη στην κοινωνικοποίηση

Κοινωνικοποίηση: Μια διαδικασία κοινωνικής διαντίδρασης, μέσω της οποίας αποκτούμε τις γνώσεις, τις στάσεις, τις αξίες και τις συμπεριφορές που είναι απαραίτητες για την ουσιαστική συμμετοχή μας στην κοινωνία.

Θεωρίες κοινωνικοποίησης: Ο λειτουργισμός και η θεωρία των συγκρούσεων βλέπουν την κοινωνικοποίηση ως μια διαδικασία η οποία έχει σημαντικές συνέπειες για την κοινωνία ως σύνολο. Για τους λειτουργιστές, η κοινωνία δεν θα ήταν εφικτή αν οι άνθρωποι δεν εσωτερίκευαν εκείνες τις αξίες, τα πρότυπα και τις πεποιθήσεις που διασφαλίζουν ότι οι άνθρωποι μπορούν και θέλουν να αναλάβουν κοινωνικές θέσεις και να επιτελούν ρόλους που συγκροτούν τις κοινωνικές δομές.

Οι θεωρητικοί των συγκρούσεων αναγνωρίζουν επίσης ότι η κοινωνικοποίηση προετοιμάζει τους ανθρώπους για την επιτέλεση ορισμένων κοινωνικών ρόλων, προσεγγίζουν όμως την κοινωνικοποίηση με κριτικό βλέμμα εστιάζοντας στους

τρόπους με τους οποίους λειτουργεί για την άσκηση ελέγχου επί των ανθρώπων και για τη διαίωνιση των κοινωνικών ανισοτήτων με τη μετάδοσή τους από γενιά σε γενιά.

Οι οπαδοί των δυο μακροσκοπικών προσεγγίσεων βλέπουν την κοινωνικοποίηση ως μια ντετερμινιστική διαδικασία, δίνοντας έμφαση κυρίως στα αποτελέσματά της, ενώ συνήθως αγνοούν τόσο τα ενεργά άτομα όσο και τις πραγματικές κοινωνικές διαδικασίες που συμμετέχουν στην κοινωνικοποίηση.

Μικροθεωρίες

Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης: Σύμφωνα με μια από τις προσεγγίσεις της κοινωνικοποίησης, το άτομο κοινωνικοποιείται μέσω της ενθάρρυνσης και της προτροπής των γονέων, των φίλων και της κοινωνίας ενώ παρατηρεί και μιμείται την κοινωνικοποιημένη συμπεριφορά των γύρω του.

Η δημιουργία εξαρτημένων αντανακλαστικών είναι μια μορφή μάθησης κατά την οποία οι συνέπειες της συμπεριφοράς καθορίζουν την πιθανότητα μιας μελλοντικής της εμφάνισης. Οι συνέπειες που αυξάνουν την πιθανότητα εμφάνισης μιας συμπεριφοράς ονομάζονται ενισχύσεις. Οι συνέπειες που μειώνουν την πιθανότητα εμφάνισης μιας συμπεριφοράς ονομάζονται τιμωρίες.

Μάθηση μέσω παρατήρησης προτύπου: Μορφή μάθησης με την οποία οι άνθρωποι αναπαράγουν τις ενέργειες που παρατηρούν στους άλλους, είτε αυτές είναι πραγματικές είτε φανταστικές.

Θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης: Ο οργανισμός και το περιβάλλον βρίσκονται σε μια συνεχή διαδικασία δράσης και αντίδρασης του ενός επί του άλλου. Την επίδραση του περιβάλλοντος πάνω στον οργανισμό ονομάζει ο Piaget συμμόρφωση, δεδομένου ότι τα ζωντανά όντα δεν δέχονται παθητικά την αντίδραση των σωμάτων που τα περιβάλλουν, αλλά αντιδρούν και αυτά με τη σειρά τους, τροποποιώντας και συμμορφώνοντας τον αφομοιωτικό κύκλο. Με την αφομοίωση και τη συμμόρφωση επιτυγχάνεται η εξισορρόπηση του οργανισμού με το περιβάλλον και, αντιστρόφως, του περιβάλλοντος με τον οργανισμό, δηλαδή η προσαρμογή.

Αφομοίωση: Ενσωμάτωση των σχέσεων των δεδομένων στα προϋπάρχοντα σχήματα.

Συμμόρφωση: Τροποποίηση υπαρχόντων γνωστικών σχημάτων

Προσαρμογή: Εξισορρόπηση της διαταραγμένης προηγούμενης ισορροπίας

Η ανάπτυξη της σκέψης ενός παιδιού ακολουθεί τα κατά Piaget στάδια στα οποία παρατηρούνται διαφορετικές μορφές συμπεριφοράς και νοητικές αλλαγές (Piaget, 1999a: 21), ενώ η μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο υποδηλώνει θεμελιακές αναδιοργανώσεις.

Ο Piaget, έχοντας θέσει στο επίκεντρο της θεωρίας του τη δομή (Structure), διακρίνει τρεις θεμελιώδεις επιδράσεις στην ανάλυση και διαμόρφωση των δομών: α) την ωρίμανση του νευρικού συστήματος, β) την πείρα, που αποκτήθηκε από την αλληλεπίδραση με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον και γ) την επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Κοινωνικοί παράγοντες ασκούν επίσης επίδραση, όπως: α) η γλώσσα, με το σύστημα των ιδεών, σχέσεων, ταξινομήσεων και εννοιών, β) οι πεποιθήσεις και οι αξίες μιας κοινωνίας, γ) οι συλλογιστικές διαδικασίες που αποδέχεται ως ορθές η κοινωνία και δ) το είδος των σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στα μέλη μιας κοινωνίας (Δανασσής – Αφεντάκης, 1980: 163)

Ο Piaget χωρίζει την αναπτυξιακή πορεία της νοημοσύνης σε περιόδους και στάδια, που ορίζονται με χρονολογικές αντιστοιχίες στην ανθρώπινη ηλικία, οι οποίες ωστόσο αποτελούν κατά προσέγγιση μέσους όρους για την ανάπτυξη των παιδιών και των εφήβων. Επίσης, επισημαίνονται καθυστερήσεις ή επιταχύνσεις στα στάδια ανάπτυξης, οι οποίες οφείλονται σε παράγοντες όπως η κληρονομικότητα, η εξωτερική φυσική εμπειρία, το κοινωνικό και το πολιτισμικό περιβάλλον κ.λπ. Μιλάμε για πνευματική ηλικία μάλλον παρά για πραγματική ηλικία (πρβ. και Rambert, 1958: 64).

Η σειρά των –κατά Piaget– σταδίων:

α) Αισθησιοκινητικό στάδιο (από τη γέννηση μέχρι περίπου την ηλικία των 2 ετών)

Το διανοητικό επίπεδο του παιδιού βρίσκεται στο στάδιο των μηχανικών

αντανεκλαστικών αντιδράσεων στους ερεθισμούς του περιβάλλοντος, χωρίς να υπάρχει επίγνωση της ύπαρξης του κόσμου ή του εαυτού του. Αναπτύσσει τα αρχικά γνωστικά σχήματα κυρίως μέσω των αισθητηριακών και κινητικών δραστηριοτήτων του, δεχόμενο ερεθίσματα από το περιβάλλον μέσω των αισθήσεων του και αρχίζει να αντιδρά, ενεργώντας πάνω στα αντικείμενα που το περιβάλλουν. Στην πορεία αποκτά μεγαλύτερη πείρα του περιβάλλοντος κόσμου και συντονίζει μερικά από τα «σχήματα» που μέσω των αισθήσεων έχει δομήσει. Πραγματοποιείται η κατανόηση της μονιμότητας του αντικειμένου (Κολιάδης, 1997a: 121). Το παιδί παρουσιάζει μια εντυπωσιακή διανοητική πρόοδο, καθώς δημιουργεί αισθησιο-κινητικές παραστάσεις, ενώ προς το τέλος της περιόδου είναι ικανό για μίμηση.

β) Προ-λειτουργικό στάδιο (από 2 έως 6 ετών)

Σ' αυτό το στάδιο, το παιδί μαθαίνει να συντονίζει τις αισθησιοκινητικές δραστηριότητες και να ασκεί στοιχειώδη έλεγχο στο περιβάλλον του. Βαθμιαία, αποκτά την ικανότητα να διατηρεί τα φυσικά μεγέθη, ενώ προκύπτουν τα συμβολικά είδη αναπαραστάσεων, όπως η μίμηση, το συμβολικό παιχνίδι, η ζωγραφική και η ανάπτυξη του δημιουργικού προφορικού λόγου και της αφηγηματικής ικανότητας. Αναπτύσσεται επομένως η συμβολική σκέψη: το παιδί είναι δηλαδή ικανό να θεωρήσει ένα όνομα σύμφυτο προς το ονομαζόμενο αντικείμενο. Γι' αυτό και παρουσιάζει θεαματική πρόοδο στην ικανότητα χρήσης της γλώσσας.

Οι πράξεις του αρχίζουν να εσωτερικοποιούνται σε σκέψεις μέσω του παιχνιδιού φαντασίας και μέσω του πειράματος, ενώ εμφανίζονται και πνευματικοποιημένες μορφές του παιχνιδιού, όπως είναι η περιέργεια (Hubert, 1959: 168). Η σκέψη του παιδιού όμως είναι εγωκεντρική, έχει δηλαδή, σύμφωνα με τον Piaget, την ασύνειδη τάση να ερμηνεύει τον κόσμο σε σχέση με τον εαυτό του, χωρίς να επηρεάζεται από τις απόψεις των άλλων.

Ο εγωκεντρισμός υποχωρεί προς το τέλος αυτής της περιόδου και τείνει να αντικατασταθεί από την κοινωνική αλληλεπίδραση. Μαζί με τη σκέψη, η γλώσσα περνάει από μια εγωκεντρική σε μια κοινωνικοκεντρική κατάσταση.

Η γλώσσα παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο και το παιδί προσπαθεί να εκφράσει τις σκέψεις του, αλλά και να κατανοήσει τις σκέψεις των άλλων.

γ) Στάδιο συγκεκριμένων νοητικών λειτουργιών (από 6 έως 12 ετών περίπου)
Κατά το έκτο έτος, το παιδί αρχίζει να δείχνει ενδιαφέρον για τους ανθρώπους και τα πράγματα γύρω του και να κάνει χρήση του συμβολισμού, να καταφέρνει με τη σκέψη του ο,τι προηγουμένως κατάφερνε αποκλειστικά με τα χέρια του (Elkind, 1976). Μ' άλλα λόγια, η σκέψη αρχίζει συχνά να προηγείται της πράξης, συνεπώς το παιδί μπορεί να λύσει προβλήματα κάνοντας χρήση της φαντασίας του. Αναπτύσσονται τάσεις κοινωνικές και μάλιστα ηθικές (Hubert, 1959: 175)·κοινωνικές, καθώς συμμετέχει στις συγκινήσεις της ομάδας και ηθικές, όταν για παράδειγμα διαμορφώνονται διαπροσωπικές σχέσεις βασιζόμενες σε ηθικές αξίες, όπως στον αμοιβαίο σεβασμό (Piaget, 1979b: 87), ή όταν αισθάνεται ότι οι ίδιες οι συγκινήσεις είναι συνδεδεμένες με κανονισμούς υποχρεώσεων ή αξιών.

δ) Στάδιο τυπικών νοητικών λειτουργιών (από 12-19 ετών)

Στο στάδιο αυτό αναπτύσσεται η ικανότητα της τυπικής λογικής σκέψης. Ο Piaget θεωρεί ότι το παιδί μυείται στο στάδιο αυτό, μέσα από τη συνεργασία του με άλλους, την ανταλλαγή απόψεων και τη μέσα απ' αυτή αμοιβαία κατανόηση και τη δυνατότητα να παίρνει τη θέση των άλλων στην οπτική πραγμάτων και απόψεων. Έτσι, το παιδί ανεξαρτητοποιείται σταδιακά από τη συγκεκριμένη πραγματικότητα, εφαρμόζοντας λογικούς κανόνες και λογική σκέψη σε αφηρημένα προβλήματα και προτάσεις, ως δείγμα ώριμης διανοητικής ικανότητας. Ο έφηβος καθίσταται ικανός να κρίνει και να βγάζει συμπεράσματα για τη λύση προβλημάτων, στηριζόμενος σε υποθέσεις και διανοητικούς συλλογισμούς, χωρίς τη βοήθεια συγκεκριμένων αντικειμένων. Είναι ικανός για αφηρημένη σκέψη και χρήση συμβολισμών κατά τρόπο γενικό.

Ένα μέρος της θεωρίας της κοινωνικής διαντίδρασης ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την κατανόηση της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης. Οι ενέργειες μέσω των οποίων οι άνθρωποι παρατηρούν, ερμηνεύουν αξιολογούν, επικοινωνούν και ελέγχουν τον εαυτό τους - αυτό που ονομάζουν οι θεωρητικοί της συμβολικής

διαντίδρασης αντανακλαστική συμπεριφορά – είναι πολύ σημαντικές για την κοινωνικοποίηση. Τα άτομα παρακολουθούν τη δική τους συμπεριφορά και την αντίδραση των άλλων, προχωρούν σε ερμηνείες, δοκιμάζουν νέους τρόπους συμπεριφοράς και καταλήγουν σε νέες αντιλήψεις για τον εαυτό τους.

Ένα σημαντικό τμήμα της κοινωνικοποίησης συνδέεται με την εκμάθηση των κοινωνικών ορισμών της πραγματικότητας — δηλαδή των βασικών τρόπων που χρησιμοποιούμε για να κατανοήσουμε και να νοηματοδοτήσουμε τον κοινωνικά και υλικό μας κόσμο. Ο William Thomas ήταν ο πρώτος που μίλησε γι' αυτό, διατυπώνοντας την έννοια του ορισμού της κατάστασης: την ερμηνεία ή το νόημα που δίνουμε στο άμεσα περιβάλλον μας.

Οι άνθρωποι διαφέρουν ως προς τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται και αντιδρούν στις διάφορες καταστάσεις. Καθώς το συμβολικό περιβάλλον μεσολαβεί ανάμεσα σε εμάς και το υλικό μας περιβάλλον, δεν βιώνουμε μόνο τα ερεθίσματα καθαυτά αλλά και τους ορισμούς τους.

Ενώ όμως οι ορισμοί που δίνουμε στις καταστάσεις μπορεί να διαφέρουν, μόνον όταν καταλήγουμε σε κοινά νοήματα είμαστε σε θέση να εναρμονίσουμε τις πράξεις μας με αυτές των άλλων ανθρώπων. Επίσης, ο ορισμός που δίνουμε σε μια κατάσταση διαφέρει ανάλογα με την περίσταση. Υπό αυτό το πρίσμα, ο πολιτισμός μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι τα συμφωνηθέντα νοήματα – οι κοινοί ορισμοί των καταστάσεων— στα οποία καταλήγουν τα μέλη μιας κοινωνίας. Η κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία μέσω της οποίας αυτοί οι καινοί ορισμοί μαθαίνονται και μεταδίδονται από γενιά σε γενιά.

Οι κοινωνιολόγοι τονίζουν ότι οι ορισμοί που δίνουμε στις καταστάσεις επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποία κατασκευάζουμε την πραγματικότητα. Οι Thomas και Thomas (1928: 572· Merton 1995) διατύπωσαν αυτή τη θεώρηση με μια φράση που είναι γνωστή ως θεώρημα του Thomas: «Αν οι άνθρωποι ορίζουν μια κατάσταση ως αληθινή, η κατάσταση αυτή είναι αληθινή ως προς τις συνέπειες της». Το θεώρημα του Thomas στρέφει την προσοχή μας στο γεγονός ότι οι άνθρωποι δεν αντιδρούν μόνο στα αντικειμενικά γνωρίσματα μιας κατάστασης, αλλά και στη σημασία που έχει η κατάσταση για τους ίδιους. Το νόημα που θα δώσουν στην κατάσταση δεν καθορίζει μόνο το τι θα πράξουν και

τι όχι, αλλά και ορισμένες από τις συνέπειες της συμπεριφοράς τους. Με αυτόν τον τρόπο, ο ορισμός της κατάστασης μπορεί να μετατραπεί σε μια αυτό - εκπληρωμένη προφητεία.

Εαυτός και κοινωνικοποίηση

Η διαμόρφωση του εαυτού —δηλαδή· του συνόλου των εννοιών με τις οποίες αυτο-οριζόμαστε— αποτελεί κεντρικό τμήμα της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης. Ο εαυτός προκύπτει μέσα από τη διαντίδραση με τους άλλους και αντιπροσωπεύει τις ιδέες που έχουμε για τα χαρακτηριστικά, τις δυνατότητες και τη συμπεριφορά μας. Κατά κανόνα περιλαμβάνει το στοιχείο της εγωκεντρικής προκατάληψης.

Τσαρλς Χόρτον Κούλεϊ. Ο κατοπτρικός εαυτός

Η θέση του Τσαρλς Χόρτον Κούλεϊ ότι η αυτοσυνειδησή μας διαμορφώνεται από το κοινωνικό περιβάλλον, αποδίδεται με την έννοια του εικονικού εαυτού. Πρόκειται για τη διαδικασία μέσω της οποίας παίρνουμε με τη φαντασία μας τη θέση των άλλων και βλέπουμε τους εαυτούς μας όπως πιστεύουμε ότι μας βλέπουν οι άλλοι. Η αυτοεικόνα είναι διαφορετική από την αυτοαντίληψη. Η αυτοεκτίμηση διέπεται από τις αντανακλώμενες αξιολογήσεις, τις κοινωνικές συγκρίσεις και την αυτοαπόδοση. Η αυτοπεποίθηση είναι μία άλλη πτυχή της αυτο-αξιολόγησης.

Τζορτζ Χέρμπερτ Μιντ: Ο γενικευμένος άλλος.

Ο Τζορτζ Χέρμπερτ Μιντ υποστήριξε ότι αποκτούμε την αντίληψη του εαυτού ενεργώντας προς αυτόν με τον ίδιο τρόπο περίπου με τον οποίο ενεργούμε προς τους άλλους. Σύμφωνα με το Μιντ, τα παιδιά περνούν κατά κανόνα από τρία στάδια ανάπτυξης της πλήρους αίσθησης την εαυτού τους: από το στάδιο της "ελεύθερης δραστηριότητας", όπου το παιδί υποδύεται το ρόλο κάποιου σημαντικού άλλου· από το στάδιο του παιχνιδιού και από το στάδιο του γενικευμένου άλλου.

Έρβινγκ Γκόφμαν: Διαχείριση της εντύπωσης

Ο Έρβινγκ Γκόφμαν τόνισε ότι η μόνη ελπίδα που έχουμε να προβλέψουμε ή να ελέγξουμε το πώς θα μας κρίνουν οι άλλοι είναι να καταφέρουμε να επηρεάσουμε την ιδέα που θα σχηματίσουν για μας. Η παρουσίαση του εαυτού μας στους άλλους με τρόπους που θα τους κάνουν να μας κρίνουν ευνοϊκά, είναι προς το συμφέρον μας, και αποτελεί μια διαδικασία την οποία ονόμασε διαχείριση της εντύπωσης. Ο Γκόφμαν είναι ο εισηγητής της δραματουργικής προσέγγισης.

Η κοινωνικοποίηση στο πλαίσιο του κύκλου ζωής

Η κοινωνικοποίηση είναι μια διαρκής διαδικασία, που συνεχίζεται σε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου. Όλες οι κοινωνίες είναι υποχρεωμένες να αντιμετωπίσουν με κάποιον τρόπο το ζήτημα του κύκλου ζωής, που ξεκινά από τη σύλληψη και διαρκεί μέχρι τα γηρατειά και το θάνατο. Η κοινωνικοποίηση του ρόλου περιλαμβάνει συνήθως τρία στάδια, την προνοητική κοινωνικοποίηση, την τροποποίηση του ρόλου και την αποδέσμευση από ρόλους.

Παιδική ηλικία: Ανεξάρτητα από τους ορισμούς που δίνουν για την παιδική ηλικία όλες οι κοινωνίες αρχίζουν να κοινωνικοποιούν τα παιδιά το συντομότερο δυνατό. Από πολύ νωρίς τα παιδιά εμφανίζουν ανθρωποκεντρικές αποκρίσεις, ενώ ταχύτατη είναι η ανάπτυξή τους και σε άλλους τομείς. Το "κοινωνικό κεφάλαιο που είναι επενδυμένο στο οικογενειακό περιβάλλον παίζει καίριο ρόλο στη διαμόρφωση και κατεύθυνση της μελλοντικής ζωής των παιδιών.

Εφηβεία: Σε πολλές κοινωνίες η εφηβεία δεν θεωρείται διακριτή περίοδος του κύκλου ζωής του ανθρώπου. Σε πολλές χώρες, τα παιδιά κοινωνικοποιούνται με τρόπο που να τους επιτρέπει να αναλάβουν ευθύνες ενηλίκου ήδη από την ηλικία των 13 ή και νωρίτερα, συχνά μέσω διαβατήριων τελετουργιών. Η εφηβεία δεν είναι αναγκαστικά μια ταραχώδης περίοδος, ούτε υπάρχει κάποιο αγεφύρωτο "χάσμα γενεών ανάμεσα στους έφηβους και τους γονείς τους.

Νέοι ενήλικοι: Οι νέοι ενήλικοι έχουν να αντιμετωπίσουν δύο βασικές προκλήσεις, όσον αφορά την ανάπτυξη και την κοινωνικοποίησή τους, όσους σχετίζονται με την εργασία και την αγάπη.

Οι άνθρωποι επηρεάζονται σημαντικά από τους κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς που σχετίζονται με την ηλικία και συνήθως ρυθμίζουν τα προσωπικά τους ρολόγια σύμφωνα με ένα κοινωνικό ρολόι. Ορισμένοι ψυχολόγοι έστρεψαν την προσοχή τους στα στάδια από τα οποία περνούν οι περισσότεροι νέοι ενήλικοι. Άλλοι πιστεύουν ότι τα απρόβλεπτα γεγονότα παίζουν σημαντικότερο ρόλο στην ανάπτυξη. Οι άνθρωποι δεν τοποθετούν τον εαυτό τους στον κύκλο ζωής μόνο με βάση τα διάφορα κοινωνικά χρονοδιαγράμματα, αλλά και με βάση τα γεγονότα της ζωής.

Μέση ηλικία: Η μέση ηλικία είναι μια μάλλον ασαφής και ακαθόριστη περίοδος. Τα βασικά καθήκοντα της μέσης ηλικίας είναι σε μεγάλο βαθμό τα ίδια με αυτά που ίσχυαν στην προηγούμενη. Το επάγγελμα λειτουργεί όλο και περισσότερο για τα μέλη και των δύο φύλων ως ταυτότητα για τη συμμετοχή τους στην ευρύτερη κοινωνία.

Παρόλο που η κάλυψη των οικονομικών αναγκών είναι η σημαντικότερη, οι άνθρωποι εργάζονται και ότι αντιλαμβάνονται την απασχόληση και ως τρόπο οργάνωσης του χρόνου τους, διαντίδρασης με άλλους ανθρώπους, διαφυγής από την ανία και διατήρησης μιας θετικής αυτοεικόνας.

Γηρατειά: Τα τελευταία χρόνια της ζωής ενός ανθρώπου μπορεί να συνοδεύονται από αλλαγές δραματικότερες από οποιαδήποτε άλλη περίοδο της ζωής του. Γεγονότα όπως η συνταξιοδότηση, η απώλεια του συντρόφου, κάποια αναπηρία, η εισαγωγή σε οίκο ευγηρίας και η προετοιμασία για τον επερχόμενο θάνατο απαιτούν από τον άνθρωπο να αλλάξει και να προσαρμοστεί. Οι κοινωνίες διαφέρουν ως προς το σεβασμό και το κύρος που αποδίδουν στους ηλικιωμένους. *Θάνατος:* Η διάγνωση ενός επικείμενου θανάτου απαιτεί από το άτομο να προσαρμοστεί σε έναν νέο ορισμό του εαυτού. Η πρόοδος της ιατρικής τεχνολογίας και οι αλλαγές των κοινωνικών συνθηκών έχουν αλλάξει την εμπειρία του θανάτου σε σχέση με παλαιότερες εποχές. Οι Αμερικανοί ενδιαφέρονται όλο και περισσότερο για το ζήτημα της ευθανασίας, ενώ έχει αναδειχθεί και το κίνημα των ξενώνων το οποίο επιδιώκει μια πιο ανθρώπινη προσέγγιση στην εμπειρία του θανάτου.

Ομάδες και ομαδικές σχέσεις

Για να διατηρήσουμε την ανθρώπινη φύση μας, απαιτείται η τακτική συμμετοχή μας σε κοινωνικές σχέσεις. Όταν ο δεσμός ανάμεσα σε δύο ανθρώπους διαρκεί για χρονικό διάστημα τέτοιο ώστε αυτοί να συνδεθούν με ένα σχετικά σταθερό σύνολο αμοιβαίων προσδοκιών, η κατάσταση αυτή ορίζεται ως σχέση.

Οι άνθρωποι συνδέονται μεταξύ τους με διαπροσωπικές σχέσεις, αναπτύσσοντας δύο είδη δεσμών: τους εκφραστικούς και τους λειτουργικούς. Οι εκφραστικοί δεσμοί είναι κοινωνικοί δεσμοί που σχηματίζονται όταν συνδεόμαστε συναισθηματικά με άλλους ανθρώπους και δεσμευόμαστε απέναντί τους. Μέσω της σχέσης μιας με ανθρώπους που μας είναι σημαντικοί, αποκτούμε ένα αίσθημα ασφάλειας, αγάπης, αποδοχής, συντροφικότητας και προσωπικής αξίας. Οι λειτουργικοί δεσμοί είναι κοινωνικοί δεσμοί που σχηματίζονται όταν συνεργαζόμαστε με άλλους ανθρώπους για να επιτύχουμε κάποιον συγκεκριμένο σκοπό. Μερικές φορές, αυτό σημαίνει ότι είμαστε υποχρεωμένοι να συνεργαστούμε ακόμα και με τους εχθρούς μας. Κατά κανόνα, όμως, απλώς συνεργαζόμαστε με τους άλλους για την επίτευξη κάποιου σκοπού, χωρίς να επενδύουμε περισσότερα στη σχέση αυτή.

Πρωτογενείς και δευτερογενείς ομάδες

Η διάκριση που έκαναν οι κοινωνιολόγοι ανάμεσα στους εκφραστικούς και τους λειτουργικούς δεσμούς, μας βοηθά να διαχωρίσουμε τις ομάδες σε πρωτογενείς και δευτερογενείς. Πρωτογενής ομάδα είναι μια μικρή ομάδα που χαρακτηρίζεται από στενές και άτυπες σχέσεις.

Στις πρωτογενείς ομάδες κυριαρχούν οι εκφραστικοί δεσμοί: θεωρούμε ότι οι άνθρωποι που τις αποτελούν —οι φίλοι, τα μέλη της οικογένειας και οι εραστές μας— έχουν αυτόνομη αξία και ότι η σχέση μας μαζί τους είναι αυτοσκοπός.

Για να μπορέσουν να αναπτυχθούν οι σχέσεις που παρατηρούνται στις πρωτογενείς ομάδες πρέπει συνήθως η ομάδα να είναι, ολιγομελής, ώστε να μπορούν τα μέλη της να αναπτύξουν αισθήματα αμοιβαίας συμπάθειας, να υπάρχουν αρκετές διαπροσωπικές επαφές ώστε να μπορούν οι άνθρωποι να

ανταλλάσσουν ιδέες και συναισθήματα με διακριτικούς και προσωπικούς τρόπους, και να υπάρχει τακτική και συνεχής επαφή ώστε να είναι δυνατή η εμφάνιση των δεσμών και η ανάπτυξη κοινών συνηθειών και ενδιαφερόντων που λειτουργούν ενωτικά.

Οι πρωτογενείς ομάδες παίζουν καίριο ρόλο στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Στο πλαίσιο των πρωτογενών ομάδων, τα βρέφη και τα παιδιά έρχονται μια πρώτη φορά σε επαφή με τον τρόπο λειτουργίας της κοινωνίας.

Οι ομάδες αυτές αποτελούν χώρους ανατροφής, όπου μαθαίνουμε τους κανόνες και τις αξίες που θα μας προετοιμάσουν για την κοινωνική ζωή. Οι κοινωνιολόγοι θεωρούν ότι οι πρωτογενείς ομάδες λειτουργούν ως γέφυρα ανάμεσα στα άτομα και την ευρύτερη κοινωνία καθώς μεταδίδουν, μεσολαβούν και διερμηνεύουν τα πολιτισμικά πρότυπα και εξασφαλίζουν το αίσθημα της ενότητας, το οποίο είναι τόσο αναγκαίο για την κοινωνική αλληλεγγύη.

Οι πρωτογενείς ομάδες είναι θεμελιώδεις και για έναν ακόμη λόγο: αποτελούν το πλαίσιο εντός του οποίου ικανοποιούμε τις περισσότερες προσωπικές μας ανάγκες. Στο εσωτερικό τους βιώνουμε τα συναισθήματα της συντροφικότητας, της αγάπης, της ασφάλειας, και ένα γενικότερο αίσθημα ευτυχίας. Δεν θα πρέπει να μας εκπλήσσει η διαπίστωση των κοινωνιολόγων ότι η λειτουργία της ομάδας επηρεάζεται από το πόσο ισχυροί είναι οι πρωτογενείς δεσμοί στο εσωτερικό της. Οι πρωτογενείς ομάδες λειτουργούν ως ισχυρά μέσα άσκησης κοινωνικού ελέγχου. Τα μέλη τους κατέχουν και απονέμουν πολλές από τις ανταμοιβές του μας είναι απολύτως απαραίτητες και δίνουν αξία και σημασία στη ζωή μας. Εάν αποτύχει η χρήση των επιβραβεύσεων, τα μέλη της ομάδας πετυχαίνουν πολλές φορές τη συμμόρφωση με την απόρριψη ή την απειλή εξοστρακισμού όσων παρεκκλίνουν από τους κανόνες της. Οι πρωτογενείς ομάδες ορίζουν την κοινωνική πραγματικότητα για λογαριασμό μας, με το να "συγκρατούν" τις εμπειρίες μας. Με βάση τους ορισμούς των καταστάσεων που μας προσφέρουν, εμείς συμπεριφερόμαστε με τρόπο που συνάδει με τα νοήματα που έχει επινοήσει η ομάδα. Συνεπώς, οι κοινωνικές ομάδες λειτουργούν ταυτόχρονα ως φορείς και ως μέσα για την επιβολή των κοινωνικών κανόνων.

Η δευτερογενής ομάδα αποτελείται από δυο ή περισσότερους ανθρώπους που σχηματίζουν μια απρόσιτη σχέση και βρέθηκαν μαζί για κάποιον συγκεκριμένο, πρακτικό σκοπό. Στις δευτερογενείς ομάδες, τον λόγο έχουν οι λειτουργικοί δεσμοί. Οι σχέσεις με τους ανθρώπους δεν λειτουργούν σαν αυτοσκοποί, αλλά είναι τα μέσα για την επίτευξη άλλων σκοπών. Δυο σχετικά παραδείγματα είναι οι σχέσεις μας με τον υπάλληλο ενός καταστήματος ρούχων ή με τον ταμιά σε ένα πρατήριο βενζίνης. Ορισμένες φορές, μέσω των σχέσεων που υπάρχουν στις δευτερογενείς ομάδες, μπορούν να αναπτυχθούν σχέσεις πρωτογενούς ομάδας. Αυτό συμβαίνει σε πολλά εργασιακά περιβάλλοντα. Οι συνάδελφοι αναπτύσσουν συχνά στενές διαπροσωπικές σχέσεις στο χώρο εργασίας, καθώς μοιράζονται τα παράπονα, τα αστεία, τα κουτσομπολιά και τις ευχάριστες στιγμές του γραφείου. Οι ομάδες στις οποίες ανήκουμε δεν είναι οι μόνες που ασκούν άμεση και ισχυρή επιρροή πάνω μας. Το ίδιο ισχύει πολλές φορές και για τις ομάδες των οποίων δεν είμαστε μέλη, Οι κοινωνιολόγοι έχουν κάνει, λοιπόν, μια χρήσιμη διάκριση ανάμεσα σε έσω-ομάδες και έξω-ομάδες. Η έσω-ομάδα είναι μια ομάδα με την οποία ταυτιζόμαστε και στην οποία ανήκουμε. Η έξω-ομάδα είναι μια ομάδα με την οποία δεν ταυτιζόμαστε και στην οποία δεν ανήκουμε. Στον καθημερινό μας λόγο κάνουμε τη διάκριση ανάμεσα σε έσω- και έξω-ομάδες όταν χρησιμοποιούμε τις προσωπικές αντωνυμίες “εμείς” και “αυτοί”. Κατά κανόνα, οι έσω-ομάδες είναι αυτές με βάση τις οποίες σχηματίζονται οι κοινωνικές μας ταυτότητες — οι πτυχές εκείνες της αυτοαντίληψης μας από τις οποίες αποκτούμε την αίσθηση ότι ανήκουμε στην ομάδα καθώς και η συγκινησιακή και αξιολογική σημασία που απορρέει από τη συμμετοχή σε αυτή.

Οι έννοιες της έσω-ομάδας και της εξω-ομάδας αναδεικνύουν τη σημασία των ορίων — των κοινωνικών συνόρων που υπαγορεύουν το πού αρχίζει και ατού τελειώνει η διαντίδραση. Τα σύνορα των ομάδων δεν είναι φυσικά εμπόδια πρόκειται για ασυνέχειες στη ροή της κοινωνικής διαντίδρασης.

Ορισμένα όρια είναι χωρικά και γεωγραφικά, όπως οι γειτονιές, οι κοινότητες και τα έθνη-κράτη. Άλλα εδράζονται σε κοινωνικές διαφοροποιήσεις όπως είναι η εθνοτική ομάδα ή η θρησκεία στην οποία ανήκει κάποιος και η συμμετοχή. Οι

συγκεκριμένες πολιτικές, επαγγελματικές, γλωσσικές, οικογενειακές και κοινωνικοοικονομικές τάξεις και κατηγορίες. Όποια και αν είναι η πηγή τους, τα κοινωνικά σύνορα έχουν δύο όψεις. Από τη μία, απαιτούν τα άτομα εκτός ομάδας από το να εισέλθουν σε αυτή και, από την άλλη, κρατούν τα μέλη της ομάδας εντός της σφαίρας επιρροής της.

Ένα πείραμα που έκαναν ο Σερίφ και οι συνεργάτες του (1961) έδειξε πως η συνειδητοποίηση των συνόρων που ορίζουν την έσω-ομάδα προβάλλει και παράγει τον ανταγωνισμό προς τις εξω- ομάδες. Η έρευνά τους έδειξε ότι ο ανταγωνισμός με τις εξω – ομάδες δημιουργεί συναισθήματα αλληλεγγύης στο εσωτερικό της εσω- ομάδας και εχθρότητας προς την εξω- ομάδα. Ωστόσο, άλλες έρευνες έχουν δείξει ότι η ευνοιοκρατία στο πλαίσιο της εσω- ομάδας δεν χρειάζεται τον ανταγωνισμό με εξω- ομάδες για να εκδηλωθεί, αλλά προκύπτει αυθόρμητα από την πεποίθηση του ατόμου ότι συνδέεται με κάποια συγκεκριμένη κατηγορία ανθρώπων.

Ομάδες αναφοράς

Σημαντική κοινωνιολογική αλήθεια: ότι αξιολογούμε τον εαυτό μας και καθορίζουμε τη συμπεριφορά μας με βάση ομαδικά πρότυπα. Δεδομένου όμως ότι οι Αμερικανοί είναι μοιρασμένοι σε πάρα πολλές διαφορετικές ομάδες -η καθεμιά εκ των οποίων έχει τη δική της μοναδική υποκουλτούρα ή αντικουλτούρα— τα πλαίσια αναφοράς που χρησιμοποιούμε για να αξιολογήσουμε και να διαμορφώσουμε τη συμπεριφορά μας διαφέρουν.

Με λίγα λόγια, έχουμε διαφορετικές ομάδες αναφοράς — κοινωνικές μονάδες τις οποίες χρησιμοποιούμε για να αξιολογήσουμε και να διαμορφώσουμε τις στάσεις, τα συναισθήματα και τις πράξεις μας.

Για το μαθητή του λυκείου που θέλει να πετύχει στο σχολείο και στις σπουδές του, μια θετική ομάδα αναφοράς θα ήταν άλλοι μαθητές που παίρνουν υψηλούς βαθμούς και ανήκουν στην Εθνική Ένωση Αριστούχων, ενώ αρνητική ομάδα αναφοράς θα ήταν οι μαθητές που συχνά απουσιάζουν αδικαιολόγητα από το σχολείο και μένουν μετεξεταστέοι στα μαθήματα.

Δεν είναι απαραίτητο να ανήκουμε στην ομάδα αναφοράς μας. Μπορεί να

θεωρούμε κάποια άλλη ομάδα ως δική μας ομάδα αναφοράς, δηλαδή ως τη βάση από την οποία βλέπουμε τον κόσμο και ως πηγή της ψυχολογικής μας ταύτισης. Η έννοια της ομάδας αναφοράς μάς βοηθά επίσης στην ερμηνεία αντιφατικών εκ πρώτης όψεως συμπεριφορών, όπως είναι ο άνθρωπος της ανώτερης τάξης που υποστηρίζει μια επανάσταση. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα άτομα έχουν επιλέξει ως ομάδα αναφοράς ανθρώπους που δεν ανήκουν στην ομάδα της οποίας είναι μέλη. Άρα η έννοια της ομάδας αναφοράς μάς βοηθά να ρίξουμε φως σε ορισμένα κεντρικά ζητήματα της κοινωνιολογίας, όπως είναι τα κοινωνικά δίκτυα, η κοινωνικοποίηση και η κοινωνική συμμόρφωση.

Οι ομάδες αναφοράς επιτελούν κανονιστικές και συγκριτικές λειτουργίες. Είτε επειδή θέλουμε να νιώθουμε ότι βρισκόμαστε σε ευνοϊκή θέση σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας, είτε επειδή φιλοδοξούμε να ενταχθούμε σε αυτή, υιοθετούμε τους κανόνες και τις αξίες αυτής της ομάδας μέσω της διαδικασίας της προνοητικής κοινωνικοποίησης. Υιοθετούμε τον τρόπο ζωής, τις πολιτικές στάσεις, τα μουσικά γούστα, τις διατροφικές προτιμήσεις, τις σεξουαλικές πρακτικές και τις συμπεριφορές χρήσης ουσιών της συγκεκριμένης ομάδας. Επίσης, χρησιμοποιούμε τα πρότυπα της ομάδας αναφοράς για να αξιολογήσουμε τον εαυτό μας — η ομάδα αναφοράς αποτελεί το μέτρο σύγκρισης με βάση το οποίο αξιολογούμε τη σωματική μας ομορφιά, την ευφυΐα, την υγεία, τη θέση και το επίπεδο διαβίωσης μας.

Όταν δεν υπάρχει ταύτιση ανάμεσα στην ομάδα της οποίας είμαστε μέλη της και την ομάδα αναφοράς, είναι πιθανό να νιώσουμε το αίσθημα της σχετικής αποστέρησης. Πρόκειται για το αίσθημα δυσφορίας που προκαλεί η απόκλιση ανάμεσα σε όσα έχουμε (τις συνθήκες της ομάδας στην οποία ανήκουμε) και σε όσα πιστεύουμε ότι δικαιούμαστε (τις συνθήκες της ομάδας αναφοράς). Τα συναισθήματα που συνδέονται με τη σχετική αποστέρηση οδηγούν πολλές φορές στην κοινωνική αλλοτρίωση και καλλιεργούν το έδαφος για την ανάπτυξη συλλογικών συμπεριφορών και επαναστατικών κοινωνικών κινημάτων. Συνεπώς, η έννοια της ομάδας αναφοράς περιλαμβάνει στοιχεία της διαδικασίας της κοινωνικής αλλαγής.

Η δυναμική των ομάδων

Το να κατανοήσουμε τις ομάδες σημαίνει ότι θα κατανοήσουμε σε μεγάλο βαθμό και την ίδια την ανθρώπινη συμπεριφορά. Οι ομάδες είναι αστείρευτες πηγές της ανθρώπινης φύσης μας. Παρόλο που αντιλαμβανόμαστε τις ομάδες σαν να ήταν πραγματικές, αυθύπαρκτες και πεπερασμένες οντότητες, δεν είναι οι στατικές αλλά οι δυναμικές τους ιδιότητες που τις καθιστούν τόσο σημαντικές. Θα πρέπει, λοιπόν, να εξετάσουμε τις διεργασίες στο εσωτερικό των ομάδων.

Μέγεθος της ομάδας

Το μέγεθος της ομάδας είναι σημαντικό, διότι επηρεάζει τη φύση της διαντίδρασης στο εσωτερικό της. Όσο μικρότερη είναι η ομάδα, τόσο περισσότερες ευκαιρίες έχουν τα μέλη της να γνωριστούν καλά μεταξύ τους και να αναπτύξουν στενούς δεσμούς. Οι ομάδες των δύο ατόμων — δυάδες— αποτελούν το πλαίσιο για πολλές από τις πιο έντιμες και σημαντικές διαπροσωπικές σχέσεις του ανθρώπου. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι συζυγικές σχέσεις και η σχέση πατέρα-παιδιού μεταξύ άλλων. Για την ακρίβεια, οι περισσότερες κοινωνικές διαντιδράσεις, στις οποίες συμμετέχουμε έχουν τα χαρακτηριστικά "ένας προς έναν". Τα συναισθήματα παίζουν συνήθως μεγαλύτερο ρόλο στις δυάδες παρά στις μεγαλύτερες ομάδες. Για τον ίδιο λόγο, όμως, είναι και σχετικά ευπαθής η φύση τους: η εύθραυστη ισορροπία ανάμεσα στα δυο μέρη σημαίνει ότι εάν απογοητευθεί ο ένας, καταρρέει ολόκληρη η σχέση.

Σε αντίθεση δε με αυτό που θα περιμέναμε, οι σχέσεις των δύο ατόμων εμφανίζουν συνήθως μεγαλύτερες συναισθηματικές εντάσεις και είναι λιγότερο επιθετικές από τα άλλα είδη σχέσεων.

Η λαϊκή παροιμία «στους δυο, τρίτος δεν χωρεί» αποτυπώνει μια σημαντική και πραγματική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες των δυο και των τριών ατόμων. Όπως εξήγησε ο Γερμανός κοινωνιολόγος Γκέοργκ Ζίμελ (1950), ο σχηματισμός μιας τριάδας, με την προσθήκη ενός τρίτου προσώπου σε μια υφιστάμενη δυάδα, έχει πολύ μεγαλύτερες συνέπειες από την προσθήκη ενός ατόμου σε μια ομάδα

οποιοδήποτε άλλου μεγέθους.

Η συγκεκριμένη μεταβολή αλλάζει ριζικά την κοινωνική κατάσταση, καθώς γίνονται ξαφνικά δυνατοί οι σχηματισμοί συμμαχιών, με δύο από τα μέλη της ομάδας να ενώ-νουν τις δυνάμεις τους εναντίον του τρίτου. Στις τριάδες, το ένα μέλος παίζει συχνά το ρόλο του "εισβολέα" ή του «παρείσακτου». Υπό ορισμένες συνθήκες, όμως, ο τρίτος μπορεί να αναλάβει το ρόλο του «μεσολαβητή» και να λειτουργεί ως ειρηνοποιός.

Ένα ζήτημα που απασχολούσε ανέκαθεν τους κοινωνιολόγους είναι το εξής: ποιο είναι το ιδανικό μέγεθος μιας ομάδας για την επίλυση προβλημάτων; Εάν θέλουμε, για παράδειγμα, να ορίσουμε μια επιτροπή για την εκπόνηση κάποιας πρότασης, ποιο θα ήταν το ιδανικό μέγεθος της ομάδας; Οι έρευνες που έχουν γίνει στις μικρές ομάδες δείχνουν ότι το ιδανικό μέγεθος είναι συνήθως τα πέντε άτομα.

Αυτό συμβαίνει, κατ' αρχάς, διότι στις πενταμελείς ομάδες είναι αδύνατον να υπάρξει απόλυτο αδιέξοδο, καθώς ο αριθμός των μελών είναι μονός, επίσης, διότι οι ομάδες έχουν την τάση να χωρίζονται σε πλειοψηφίες των τριών και σε μειοψηφίες των δύο ατόμων, οπότε το μέλος που ανήκει στη μειοψηφία δεν απομονώνεται, όπως θα συνέβαινε στην περίπτωση μιας τριάδας. Επιπλέον, μια πενταμελής ομάδα είναι αρκετά μεγάλη σε μέγεθος για να μπορούν τα μέλη της να εναλλάσσονται άνετα στους διάφορους ρόλους. Επίσης, οι πενταμελείς ομάδες επιτρέπουν στα μέλη τους να βγουν από τη δύσκολη θέση, χωρίς να πρέπει να πάρουν επίσημα και δημόσια θέση. Τέλος, οι ομάδες των πέντε ατόμων είναι αρκετά μεγάλες ώστε τα μέλη τους να αισθάνονται ότι έχουν τη δυνατότητα να εκφραστούν ελεύθερα, ακόμα και να διακινδυνεύσουν τη σύγκρουση με κάποιο άλλο μέλος, ταυτόχρονα όμως είναι αρκετά μικρές, ώστε τα μέλη τους να σέβονται τα συναισθήματα και τις ανάγκες του καθενός.

Ηγεσία

Στις μικρές ομάδες συνήθως συναντάμε δυο τύπους ηγετών: Ο πρώτος επικεντρώνεται στην αξιολόγηση του εκάστοτε προβλήματος και στην οργάνωση

των ατόμων που θα συμβάλλουν στην επίλυση του (εργαλειακός ηγέτης). Ο άλλος είναι ο τύπος του εκφραστικού ή κοινωνικοσυναισθηματικού ηγέτη, ο οποίος επικεντρώνεται στο να ξεπεραστούν τα διαπροσωπικά προβλήματα στο εσωτερικό της ομάδας, εκτονώνοντας τις εντάσεις και προάγοντας την αλληλεγγύη ανάμεσα στα μέλη της.

Κοινωνική σκνηρία: οι άνθρωποι δουλεύουν λιγότερο σκληρά όταν δουλεύουν σε ομάδες παρά όταν δουλεύουν ομαδικά

Κοινωνικό δίλημμα είναι η κατάσταση στην οποία τα μέλη μιας ομάδας έρχονται αντιμέτωπα με μια σύγκρουση ανάμεσα στη μεγιστοποίηση των ατομικών τους συμφερόντων και τη μεγιστοποίηση της συλλογικής ευημερίας.

Ομαδική σκέψη: διαδικασία λήψης αποφάσεων η οποία εμφανίζεται σε ομάδες με υψηλή συνοχή τα μέλη των οποίων επιδιώκουν με τόσο ζήλο τη συναίνεση που οι κριτικές τους ικανότητες υπονομεύονται.

Τα πειράματα Ας και Σερίφ αποκαλύπτουν δυο από τους βασικούς λόγους που κρύβονται πίσω από τη συμμόρφωση των ανθρώπων: την επιθυμία του ανθρώπου για ορθή συμπεριφορά και την επιθυμία του να γίνει αποδεκτός από την ομάδα. Η τάση των ανθρώπων να συμμορφώνονται και η επιθυμία τους να γίνονται αποδεκτοί από την ομάδα αξιοποιούνται από κοινωνικές ομάδες και φορείς κοινωνικοποίησης.

Είδη τυπικών οργανώσεων

Οι άνθρωποι συμμετέχουν σε τυπικές οργανώσεις για πολλούς λόγους. Με βάση τους λόγους αυτούς, ο κοινωνιολόγος Etzioni (1975) κατέταξε τις οργανώσεις σε τρεις βασικές κατηγορίες: στις εθελοντικές, στις καταναγκαστικές και στις ωφελμιστικές.

Οι εθελοντικές οργανώσεις είναι ενώσεις που επιτρέπουν την ελεύθερη συμμετοχή και αποχώρηση των μελών τους. Στα πανεπιστήμια υπάρχει μεγάλος αριθμός και ποικιλία εθελοντικών οργανώσεων, όπως είναι οι ομάδες πεζοπορίας και ποδηλασίας, οι οργανώσεις παροχής υπηρεσιών και οι πανεπιστημιακές αθλητικές ομάδες. Τα μέλη τους δεν αμείβονται για τη συμμετοχή τους,

εγγράφονται στις εθελοντικές οργανώσεις για να γεμίσουν τον ελεύθερα χρόνο τους, για να απολαύσουν τη συντροφιά ανθρώπων με κοινά ενδιαφέροντα, για να προσφέρουν κοινωνικά έργα, για να προωθήσουν έναν σκοπό ή στην περίπτωση των οργανώσεων αυτοβοήθειας, για να αλλάξουν τον εαυτό τους.

Στις ΗΠΑ, πολλές εθελοντικές οργανώσεις, που παύουν να έχουν λόγο ύπαρξης, αλλάζουν μορφή και αναλαμβάνουν νέους στόχους για να δικαιολογήσουν την παράταση της παρουσίας τους. Στην περίπτωση μάλιστα ορισμένων οργανώσεων, η συστημική αποτυχία είναι αναγκαία συνθήκη για την ύπαρξή τους, διότι η αποτελεσματική επίλυση των προβλημάτων με τα οποία ασχολούνται θα τις καθιστούσε περιττές. Οι εθελοντικές ομάδες κοινωνικών λειτουργιών είναι ένα καλό παράδειγμα αυτής της αρχής.

Σε κάποιες άλλες οργανώσεις, που ονομάζονται καταναγκαστικές, οι άνθρωποι συμμετέχουν παρά τη θέλησή τους. Ένα παράδειγμα είναι η εισαγωγή στο ψυχιατρείο, ο εγκλεισμός στη φυλακή και η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία. Ο κοινωνιολόγος Erving Goffman μελέτησε ένα είδος οργανώσεων που τις ονόμασε κλειστά ιδρύματα, όπου τα άτομα είναι απομονωμένα από την υπόλοιπη κοινωνία για σημαντικό χρονικό διάστημα και η συμπεριφορά τους διέπεται από πολύ αυστηρούς κανόνες.

Σε αυτά τα περιβάλλοντα, οι "τρόφιμοι" ή οι νεοσύλλεκτοι περνούν από διαδικασίες επανακοινωνικοποίησης που τους υποχρεώνουν να απεκδυθούν παλιούς ρόλους και ταυτότητες και να αποκτήσουν καινούριες. Οι διαδικασίες εισδοχής περιλαμβάνουν συχνά το στοιχείο της ταπείνωσης. Οι άνθρωποι απομακρύνονται από τις οικογένειες και τους φίλους τους που λειτουργούσαν προηγουμένως ως δίκτυα προσωπικής υποστήριξης.

Γίνονται ευάλωτοι στον θεσμικό και πειθαρχικό έλεγχο, καθώς αποστερούνται τα προσωπικά τους ρούχα και αντικείμενα, και αποκτούν κουρέματα, στολές και έναν τυποποιημένο εξοπλισμό που εδραιώνουν μια νέα θεσμική ταυτότητα. Συχνά, η ταπείνωση των νέων μελών επιτυγχάνεται με το να τους υποχρεώνουν να παίρνουν εξευτελιστικές στάσεις, να κάνουν ταπεινωτικές εργασίες και να ανέχονται προσβλητικές φραστικές επιθέσεις — διαδικασία την οποία οι κοινωνιολόγοι ονομάζουν τελετή υποβιβασμού.